

4. Чемерис І.М. Формування професійної компетентності майбутніх журналістів засобами іншомовних періодичних видань: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І.М. Чемерис. – К., 2008. – 24 с.
5. Masterman L. Teaching the Media. London: Comedia Publishing Group, 1985. – 341 p.

В.В. КОРНЕЩУК. МЕДИАОБРАЗОВАНИЕ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ МЕДИАКУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Резюме. В статті проаналізована сутність понять «медиаобразование» и «медиакультура», обоснована необхідність формування медиакультури у майбутніх фахівців. Охарактеризовані протиріччя сучасного освіти і визначено роль медиаобразования в формуванні медиакультури майбутніх фахівців в процесі їх професійної підготовки в ВНЗ.

Ключевые слова: медиа, медiateхнологии, медиаобразование, медиакультура, будущий фахівець.

V.V. KORNESHCHUK. MEDIA EDUCATION AS MEANS OF MEDIA CULTURE FORMATION OF THE WOULD-BE EXPERTS

The summary. The article analyzes the essence of the "media education" and "media culture" concepts as well as grounds of formation necessity of media culture for the would-be experts. The paper characterizes the contradictions of modern education and the role of media in shaping the culture media of the would-be experts in the course of their university training.

Key words: media, media technology, media education, media culture, the would-be expert.

Рекомендовано до друку.
Д-р. пед. наук, проф. Л.Р. Пелех.

Одержано редакцією 10.03.2017 р.

УДК: 378

А.В. КОЧУБЕЙ, В.В. МИЛАЦЬКА

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Резюме. У статті акцентовано увагу на проблеми формування психологічної культури: створення на базі навчальних технічних закладів служби (відділу) психологічного супроводу на чолі з психологом. Проаналізовано передумови її створення, психологічні принципи, функції та завдання, які охоплюють як навчання та виховання студентів, так і діяльність викладачів технічних закладів.

Ключові слова: гуманізація, гуманітаризація, психологічна культура, особистісний розвиток, психологічний супровід.

Зміни в суспільстві, які відбулися за останні роки, спричинили зміни поглядів на людину, визнаючи особистість як найвищу цінність на землі. Найголовніший критерій, згідно якого відбувається переоцінка поглядів у сучасній системі освіти, – перехід від освіти на все життя до освіти через усе життя. Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття» пріоритетною визначає гуманітаризацію та гуманізацію освіти [3, 17]. Метою підготовки у ВНЗ, зокрема і технічному, є створення умов для розвитку особистості майбутнього фахівця, який повинен бути: людяним, інтелектуальним, високоморальним, внутрішньо вільним, екологічно освіченим, суспільно корисним і активним, ерудованим, системно і творчо мислячим, орієнтованим на продуктивну професійну діяльність, готовим до створення власної системи моральних і естетичних цінностей.

Доречним буде зауважити, що гуманізацію, гуманітаризацію й інформатизацію освіти відносять до глобальних проблем сучасності [5, 9]. Гуманітаризація освіти – це спосіб розвитку особистості, а не накачування її інформацією. Як відомо, кінцева мета освіти – це виховання не тільки спеціаліста, а насамперед, виховання особистості. На передній план виходять цінності свободи, ненасильства, стресостійкості, терпимості, емпатії, створення людини без руйнування її здоров'я [1, 4].

Однак, під час підготовки майбутніх фахівців існують проблеми, що, окрім інших причин, свідчать про низький рівень їх гуманітарної (психологічної, моральної, валеологічної) культури:

- ослаблення життєвих сил, ріст кількості нервово-психічних і соматичних захворювань;
- зниження генетичного потенціалу як наслідок нездорового способу життя;
- слабка соціалізація особистості, що виражається в агресивності (невмотивована жорстокість, насильство, суїцид, жорстоке ставлення до людей);
- нетерпиме ставлення до «інших» за етнічними ознаками, політичним орієнтаціям тощо;
- неблагополуччя сімейних стосунків, відмова від виконання батьківських функцій;
- почуття безпорадності, залежності, безвихідності, що виникає в результаті індивідуалізму в поведінці людей, особливо в маргінальній частині населення, й ін.

Постановка проблеми. У сучасних умовах стає актуальною проблема підвищення психологічної культури майбутніх фахівців, адже ринок праці потребує спеціаліста, який не лише є майстром своєї справи, але й володіє комунікативними навичками, знає конфліктологію, може отримати бажаний результат, вдаючись до аналізу слабких і сильних емоційних сторін конкурентів, а це неможливо досягнути без психологічних знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми психологічної культури зверталося багато вчених: В. Висоцький, К. Волков, О. Донцов, О. Киричук, О. Леонтєв, О. Лутошкін, Г. Люблінська, С. Максименко, Р. Немов, К. Платонов, Л. Уманський та ін. Проблему самоствердження особистості вивчали Н. Комбс, А. Маслоу, Ж. Піаже, К. Рожерс та ін.

© А.В. Кочубей, В.В. Милацька, 2017

Вагомі наукові здобутки в розробці актуальних проблем з психології вищої школи належать українським ученим: психічний розвиток особистості в навчально-виховному процесі (Г. Костюк), психологічне обґрунтування методів і прийомів навчання у вищій школі (А. Алексюк), психолого-педагогічні умови професійної адаптації молодого викладача (О. Мороз), стратегія становлення моральності особистості (І. Бех), психологічні засади формування громадянської свідомості і національної самосвідомості молоді (М. Боришевський), психологічні особливості сучасного студентства (О. Бондаренко, В. Семиченко), оптимізація взаємин викладачів і студентів (В. Власенко) та ін.

Мета статті – проаналізувати функціональну роль психологічного супроводу в процесі розвитку особистості в колективі в умовах гуманізації суспільства, встановлення особливостей психологічних основ соціально цілісної життєдіяльності майбутнього фахівця та викладача в колективі, що дасть змогу в нових соціальних умовах вирішити проблеми міжособистісних стосунків, соціалізації, самоствердження та самореалізації майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивний розвиток сучасних технологічних процесів і підвищення вимог до якості реалізації виробничих функцій працівника зумовлюють необхідність удосконалення підготовки майбутніх фахівців. У навчально-виховному процесі вищих технічних навчальних закладів необхідно реалізовувати сучасні принципи організації навчального процесу, вдосконалювати зміст і структуру, форми та методи підготовки фахівців через парадигму пріоритету гуманістичних надбань людства й з метою гуманізації людських стосунків [2, 251].

Викладачам вищих технічних навчальних закладів (ВТНЗ) слід опанувати новітні технології і застосовувати їх у процесі підготовки фахівців, проте є викладачі, які через недостатній рівень психолого-педагогічних знань, дотримуються суто застарілого стилю викладання, не враховуючи ні психологічних особливостей студентського віку, ні пріоритетів особистісного зростання майбутніх фахівців у сучасній вищій школі, ні індивідуально-психологічних відмінностей студентів. Справжніми педагогами, по суті, багато з них так і не стають, але це не заважає багатьом із них зростати в науковому й адміністративному сенсі [2, 255]. У зв'язку з цим можна навести слова В. Сухомлинського: «Психологія мене цікавить більше, ніж педагогіка; власне, без психології нема і педагогіки. Якщо педагогіку порівняти з майстернею, то психологія – це інструменти в майстерні; нема інструментів або вони нікуди не годяться – від майстерні залишаються самі стіни. Дуже часто так у школах і буває» [4, 155]. Хоча це було сказано про школу і шкільного вчителя, проте саме низький рівень психологічної культури частини викладачів і керівництва ВТНЗ технічного спрямування є однією з головних причин гальмування процесу реформування вищої освіти в Україні на гуманістичних засадах, що передбачає впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання, забезпечення умов для особистісного зростання і професійного становлення майбутніх фахівців.

Переконані, що для подолання цієї проблеми важливо, щоб у кожному навчальному закладі було сформовано службу психологічного супроводу (СПС) на чолі з психологом, адже саме цей період життя студента є вирішальним у формуванні його як особистості моральної, патріотичної, високоосвіченої, естетично задоволеної, а наочним прикладом, взірцем поєднання цих якостей в одній особі повинен бути викладач-наставник.

Основною метою функціонування психологічного супроводу є підвищення ефективності навчально-виховного процесу, шляхом його індивідуалізації та захист соціального і психічного здоров'я всіх його учасників шляхом застосування методів і технологій практичної психології та соціальної педагогіки. Створення служби психологічного супроводу (СПС) на базі технічного закладу не тільки розвантажить роботу кураторів студентських груп, але й допоможе у виявленні, діагностиці і корекції багатьох проблем, які виникають на фоні навчально-освітньої діяльності у спілкуванні «студент-студент», «викладач-студент», «викладач-викладач».

Першочергово СПС виконуватиме ряд функцій упродовж навчального року:

- сприяння повноцінному розвитку особистості майбутнього фахівця на кожному віковому етапі, створення умов для формування у них мотивації до самовиховання і саморозвитку;
- забезпечення індивідуального підходу до кожного учасника навчально-виховного процесу на основі його психолого-педагогічного вивчення;
- профілактика і корекція відхилень в інтелектуальному і психофізичному розвитку майбутнього фахівця.

СПС вирішуватиме ряд завдань, що допоможе суттєво підвищити психологічну культуру майбутнього фахівця:

- діагностика – психологічне обстеження студентів, їхніх груп та колективів, моніторинг змісту і умов індивідуального їхнього розвитку, визначення причин, що ускладнюють їх розвиток та навчання;
- корекція – здійснення психолого-медико-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психофізичному та інтелектуальному розвитку і поведінці, схильності до залежностей та правопорушень, подолання різних форм девіантної поведінки, формування соціально корисної життєвої перспективи;
- реабілітація – надання психолого-педагогічної допомоги майбутнім фахівцям, які перебувають у кризовій ситуації (постраждали від соціальних, техногенних, природних катастроф, перенесли тяжкі хвороби, стреси, переселення, зазнали насильства тощо), з метою адаптації до умов навчання і життєдіяльності;
- профілактика – своєчасне попередження відхилень у психофізичному розвитку та становленні особистості, міжособистісних стосунках, запобігання конфліктним ситуаціям у навчально-виховному процесі;
- прогностика – розробка і застосування моделей поведінки групи та особистості у різних умовах, проектування змісту і напрямів індивідуального розвитку майбутнього фахівця і складання на цій основі життєвих планів, визначення тенденцій розвитку груп і міжгрупових відносин.

Діяльність СПС працюватиме і в напрямку підвищення психологічної обізнаності викладачів, поведінка і діяльність яких повинна бути прикладом для наслідування майбутніми фахівцями (проведення психологічних тренінгів, методичних семінарів, конференцій тощо). Більше того, оскільки викладач є основною одиницею системи освіти, то від рівня його психологічної компетентності залежить здоров'я студента, мікроклімат у колективі, освітньому закладі, рівень комфортності та безпечності освітнього середовища. Орієнтовно це можна показати так:

Формула педагогіки співтворчості

Людина (викладач) – творчість – Людина (майбутній фахівець) = співробітництво.

Це означає, що не лише викладач у процесі своєї праці готує компетентного майбутнього фахівця, але й майбутній фахівець зацікавлений у реалізації цієї мети, виступає суб'єктом цієї співпраці. І лише узгодження дій, за висловом Л.Толстого, приведе до очікуваного результату. Це знаходить свій вираз у педагогічному принципі активності студента та у підході до організації навчально-виховного процесу з позицій особистості [6, 42].

На нашу думку, основним «плацдармом» для отримання інформації, необхідної для роботи СПС, буде заняття, на якому викладач, використовуючи методи спостереження, бесіди, моделювання, дискусії тощо виявлятиме прояви конкретної проблеми. У щоденнику психологічної підтримки (ЩПП), який кожен викладач вестиме особисто, вказуватиме коротко суть проблеми, дату, групу і прізвища студентів, що потребують допомоги чи підтримки.

З метою створення умов для ефективної діагностики пропонуємо викладачам на заняттях використовувати інтерактивні методи навчання, оскільки вони дають змогу майбутнім фахівцям вибирати стиль спілкування; розвивають їхні комунікативні здібності; привчають враховувати думки, прагнення, бажання інших; навчають толерантності; вмінно швидко вирішувати проблеми, які з'являються; відповідальності за свої дії.

Під час викладання української мови для майбутніх фахівців, використовуємо такі, на наш погляд ефективні для формування психологічної культури, види роботи: організація круглого столу, що дає змогу студентам вільно висловлюватися щодо різноманітних проблем; проведення конференцій, обговорень, презентацій, які привчають до уміння слухати інших і відстоювати власну точку зору, не ображаючи гідність інших; огляди матеріалів преси та інших засобів масової інформації; обговорення поточних політичних, культурних, соціальних новин із можливістю для студентів висловитися щодо найрізноманітніших поглядів.

На основі власного практичного досвіду та досвіду колег, можемо рекомендувати застосовувати під час викладання української мови елементи психологічних знань (міжпредметна інтеграція), які дають можливість враховувати темп навчання, притаманний кожному студенту; створюють сприятливі умови для розкриття особистісних здібностей студентів та їх самореалізації, формують психологічну культуру; виховують повагу, уміння прислухатися до інших, розкривають можливості для самовдосконалення. Наприклад, проводимо інтегровану арт-вправу «Скарбниця слова» (інтеграція української мови, літератури, психології, порівняльної педагогіки, риторики, конфліктології і ін.), яка сприяє розвитку комунікативних, психологічних, креативних і ін. компетенцій майбутніх фахівців. Пропонуємо одній групі студентів стати авторами афоризмів і продовжити думку, другій – розкрити свою концепцію щасливого життя. Цей прийом допомагає долати стереотипи, правильніше по суті й переконливо висловлюватися, порівнювати свої міркування з іншими судженнями. Викладачеві дає матеріал для вивчення особистих якостей майбутніх фахівців, які формуються під впливом різного життєвого досвіду.

Прийоми проблемного та моделюючого навчання, які теж використовуємо в процесі підготовки майбутніх фахівців, привчають їх самостійно вирішувати, а не користуватися готовими зразками вирішення проблеми чи соціальної поведінки. Вони привчають до розуміння того, що в реальному житті їм доведеться зіштовхуватися з проблемами, які можуть мати декілька варіантів вирішення, й відбір правильного рішення відбуватиметься за наявності морального вибору. Такі прийоми сприяють виявленню особистісних якостей студентів та, за необхідності, їх корекції для можливості їх подальшої професійної діяльності.

Безумовно, корисним для формування психологічної культури є проведення ігор (дидактичних, евристичних, ділових, етичних), які мотивують до самопрезентації на ринку праці. За допомогою анкетування ми з'ясували у молодих спеціалістів, що, на їхній погляд, найбільшою мірою сприяє розвитку навичок самопрезентації, творчої індивідуальності, психологічної культури. Ранжування одержаних результатів показало, що провідними факторами є: навчальна практика у ВНЗ; характер спілкування «викладач-студент», «студент-студент»; творча атмосфера. Значне місце в опитуванні відвели виконанню індивідуальних творчих завдань, ознайомленню з досвідом закордонних новаторів. Опрацювавши результати анкети, дійшли висновку: домінуюче значення у розвитку творчої індивідуальності, навичок само презентації, психологічної культури майбутнього фахівця мають ті фактори навчального процесу, які направлені на особистість студента безпосередньо.

З метою розвитку професійних і особистісних якостей педпрацівників технічних закладів нами було розроблено програму «Школа психологічної майстерності», заняття якої проводимо у формі активного соціально-психологічного навчання. Викладачі технічних дисциплін один раз на тиждень під керівництвом психолога беруть участь у тренінгах, іграх, проблемно-пошукових бесідах, опитуваннях, моделюваннях окремих ситуацій. Наприклад, пропонуємо вправу «Спілкування з агресивним співрозмовником». Учасників ділимо на пари. Один – агресивний співрозмовник, який висуває претензії, звинувачує свого партнера, ображає: «Ти завжди запізноєшся. Ніколи на тебе не можна покластися. Незібраний, телепень». Другий повинен розмовляти з ним так, щоб не перейти межі дозволеного і нейтралізувати агресивного співрозмовника. Йому заборонено пояснювати, виправдовуватись або звинувачувати. Завдання другого члена групи – відповісти так, щоб з'ясувати причину агресивної позиції іншого. Вправа навчає виявляти емоційну стійкість, не піддаватись на провокації іншого, розвиває вміння використовувати емпатійне слухання і взаємодію.

Домашніх завдань тут немає, щоб не завантажувати надмірною інформацією викладачів, проте кожне заняття починається тим, що учасники діляться своїми спостереженнями за тиждень з тієї проблеми, яку вивчали на останньому занятті. Висновки, які вносять характер новизни в проблему, записують на дошці. Якщо виникає потреба в індивідуальній консультації, то її проводять щодня у вільний від занять час.

Позитивним є те, що за рік діяльності школи вдалося не тільки підвищити психологічну культуру майбутніх фахівців і викладачів технічних дисциплін, але й виокремити ряд проблем, із якими найчастіше стикаються педагоги у спілкуванні не лише із студентами, але й між собою: як уникнути конфлікту, не втрачаючи власного авторитету; як підвищити стресостійкість; як врегулювати гендерні аспекти спілкування у студентській групі. Для подолання цих проблем на заняттях було пророблено систему вправ з урахуванням різних типів темпераменту. Ця «школа» виправдала

своє право на існування у ВНЗ.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Таким чином, впровадження діяльності СПС, як одного із засобів гуманізації й гуманітаризації, у навчально-виховний процес технічних навчальних закладів сприятиме формуванню інженерів нового типу, які мають широку технічну та гуманітарну підготовку, розвинуте почуття громадянської відповідальності за результати власної професійної діяльності та високу психологічну культуру.

У подальшому доцільно проаналізувати інноваційні педагогічні технології підготовки майбутніх фахівців технічного профілю на основі психології вищої школи. Слід внести корективи і до навчальних планів технічних закладів, запропонувати курс «Психологія освоєння», який би містив окремі теми, що стосуються адаптації майбутнього спеціаліста на ринку профконкуренції в сучасних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буяльська Т.Б. Гуманізація освіти – вичерпане гасло чи (не)виконане завдання? / Т.Б. Буяльська // Освіта. – 2006. – № 26 – 27. – С. 4-5.
2. Гончарук Н.Т. Мотивація й оцінка керівного персоналу у сфері освіти / Н.Т. Гончарук // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр.; редкол.: С.М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Д.: ДРІДУ НАДУ, 2007. – Вип. 1 (27). – С. 250-256.
3. Державна національна програма «Освіта. Україна ХХІ століття». – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
4. Кубальський О.Н. Освіта та наука як фактори соціального розвитку суспільства / О.Н. Кубальський, В.М. Підвойний // Вестник ХГТУ. – 2001. – № 2 (11). – С.153-156.
5. Розумний А. Вища освіта в контексті глобалізації / А. Розумний // Дзеркало тижня. – 2002. – 26 січня-1 лютого. – С.7-11.
6. Сенько Ю.В. Учебный процесс: сотворчество педагога и учащегося / Ю.В. Сенько // Педагогика. – 1997. – № 3. – С.40-45.

А.В. КОЧУБЕЙ, В.В. МИЛАЦКАЯ. ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ

Резюме: В статье рассматривается один из путей формирования психологической культуры: создание на базе учебных технических заведений службы (отдела) психологического сопровождения во главе с психологом. Авторы выделяют предпосылки создания, психологические принципы, функции и задачи этой службы, которые охватывают как обучение и воспитание студентов, так и деятельность преподавателей технических заведений.

Ключевые слова: гуманизация, гуманитаризация, психологическая культура, личностное развитие, психологическое сопровождение.

A.V. KOCHUBEY, V.V. MYLATSKA. ESPECIALLY THE FORMATION OF PSYCHOLOGICAL CULTURE OF FUTURE SPECIALISTS

The summary. In the article one of the ways of forming psychological culture establishment of a technical educational institutions of psychological support department, headed by psychologist. Background of the authors distinguish, psychological principles, functions and objectives of the service covering both education and training of students and teachers of technical schools activities.

Key words: humanisation, liberalization, psychological culture, personal development, psychological support.

Рекомендовано до друку.

Д-р. психол. наук, проф., дійсний член АНВШ України Р.В. Павелків.

Одержано редакцією 10.04.2017 р.

УДК: 378: 004 (075. 8)

О.М. КОНДРАТЮК

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ

Резюме. У статті показано шляхи підвищення творчої активності студентів при допомозі «модульного» рішення задач, конструювання під час вивчення дисциплін «Нарисна геометрія» та «Інженерна графіка».

Ключові слова: нарисна геометрія, інженерна графіка, творчість, інженер, компетентність, професіоналізм.

Фундамент інженерної освіти складають знання нарисної геометрії, інженерної графіки та інших загальноінженерних дисциплін. Міцність цього фундаменту, як і високий професіоналізм фахівця, в значній мірі визначається рівнем графічної підготовки. Науково-педагогічний досвід Афтаназіва І.С., Мороза В.М. і ін. та їх науково-педагогічні розробки [1, 2] підтверджують роль названих дисциплін в формуванні творчої особистості фахівця.

Виходячи з вищесказаного, ми розглядаємо нарисну геометрію і інженерну графіку в єдиному комплексі із загальноінженерними дисциплінами з виходом на спеціальні дисципліни і вимоги виробництва. Важко назвати галузь економіки, яка б не використовувала графічну технічну документацію. Розвиток нової техніки і нових технологій, поєднаний із зростаючою інтенсивністю праці вчених, конструкторів, технологів, проектувальників.

Аналіз показує, що нарисна геометрія і інженерна графіка, як фундаментальна дисципліна розвитку і формуванню просторового і аналітичного мислення займає важливе місце в процесі становлення інженера-творця, чи творчого фахівця [3]. В пошуках методів інтенсифікації навчального процесу, підвищення активності в пізнавальній діяльності, сумлінності в самостійній роботі студентів виявлено багатогранність цього питання. Ефективна творча діяльність неможлива без вміння користуватись літературою, зокрема довідковою. Тому на практичних заняттях з нарисної геометрії та інженерної графіки завдання задач формуються так, щоб спонукати студентів до роботи з літературою.

© О.М. Кондратюк, 2017